

RUSKII MIR. A MODEL OF SOFT POWER IN THE AGE OF MULTICULTURALISM

Veronica Onea

PhD Student, "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: Multiple challenges arising in complexity of international regime involves a high degree of adaptability, flexibility and foresight. Due to this very complicated ordering they remain goals for any national security strategy. From this point of view, so-called „Ruskii Mir,, Doctrine seems to be an instrument in achieving russian national interest. This idea was cited in the recent issue of annexation of Crimea by the Russian Federation. It is a response to the challenges of globalization or a tool of the Kremlin political elite realize their interests in foreign policy or a necessity of securitization national identity?

Keywords: soft power, national interest, security, Ruskii Mir

Analiza politicii externe a unui stat reprezintă o provocare metodologică pentru toți cercetătorii de relații internaționale pentru că astăzi, la fel ca și acum câteva secole, reperul principal în dezbaterile referitoare la politica mondială îl constituie conceptul de putere. Cele două școli tradiționale care formează corpul gândirii politice moderne- cea realistă și cea idealistă, propun abordări diferite în ceea ce privește rolul și natura puterii în lumea contemporană. Cu toate acestea, numeroasele teorii ale relațiilor internaționale plasează într-un mod implicit sau explicit acest termen în centrul relațiilor dintre state deoarece puterea reprezintă o condiție esențială în menținerea securității statului și obținerea influenței. Teoretizările acestui termen prezente astăzi în literatura de specialitate sunt numeroase, iar perspectivele pe care acestea le deschid- variate. Acestea descriu puterea ca un concept complex, multivalent, mobil, nefiind vorba despre o

construcție monolitică, unitară, unidimensională. Datorită multiplelor paliere de analiză, tipologiei și diversității manifestării puterii, acest demers va aborda un aspect al acestui concept raportat la evoluțiile din era globalizării. Lucrarea își propune să analizeze conceptul Rusiei Mir prezentat adesea de mulți specialiști drept o doctrină, ca politică de soft power reușit din necesitatea adaptării la transformările internaționale actuale. Este vorba despre o doctrină, este un rezultat al adaptării la contextul internațional sau constituie un instrument prin care Rusia își proiectează puterea în raport cu alte state?

Așadar, pornind de la asumția că puterea¹ reprezintă un deziderat abstract, dar de o importanță deosebită în definirea ponderii actorilor pe scena internațională, se impune o analiză a proiecției acestui concept în relațiile internaționale prin prisma politicii soft ca dimensiune ce contribuie la menținerea securității și obținerea influenței. Fenomenul globalizării pe lângă interdependențele pe care le-a generat, a produs o dispersie la nivelul identităților naționale.² Din acest punct de vedere, dialectica puterii în actualul context internațional poate fi interpretată și ca o miză a rezistenței: capacitatea de a te opune influenței externe nedorite crează premisele conservării identității naționale care echivalează cu menținerea securității statului și a realizării interesului național, iar capacitatea de a învinge rezistența altora facilitează dobândirea influenței -lucru ce reprezintă obiectivul maxim al puterii. A fi exhaustiv într-o asemenea dezbatere este aproape imposibil. Însă, câteva considerații care definesc cadrul metodologic al lucrării sunt necesare.

Mulți specialiști pe politica externă a Rusiei încadrează evoluțiile acesteia în logica teoriei realiste. Acest lucru este argumentat de faptul că statul rus rămâne ancorat în obiective de politică externă constante, validat de modul în care își proiectează strategiile de securitate și de afaceri externe în dependență de interesul național și demonstrat de comportamentul Rusiei post-sovietice, mai ales după anul 2008.

¹ Joseph S. Nye, *Viitorul puterii*, Editura Polirom, Iași, 2012, p. 20.

² Henry A. Giroux, *National Identity and the Politics of Multiculturalism*, in *College Literature*, Vol. 22, No. 2 (Jun., 1995), pp. 42-57, <http://www.jstor.org/stable/25112186>, accesat la data de 7.05.2016.

Școala de gândirea realistă, racordată la viziunea lui T. Hobbes asupra puterii, este ancorată în percepția de sumă zero în care cel care câștigă puterea determină pierderea acesteia de către celălalt. Însă, prin prisma acestei abordări nu se poate realiza înțelegerea pleneră a raporturilor internaționale, iar sarcina identificării și manifestării puterii se dispersează deoarece statul național și emergența societății civile au schimbat cadrul de raportare și au auzit noi valențe acestei relații.³ Continuitatea într-o manieră mult mai rafinată a abordării lui T. Hobbes este realizată de Hans Morgenthau. Viziunea lui plasează puterea în centrul relațiilor dintre state aceasta fiind un scop imediat și o valută de schimb în politica mondială; supravețuirea între națiuni este chintesența interesului național, iar acesta din urmă configurează politica de putere în lumea actuală. Așadar, un aspect important ce trebuie luat în calcul atunci când vorbim despre puterea unui stat se referă la capacitatea acestuia de a-și maximiza interesul național. Abordarea lui Morgenthau condiționează acest lucru de cererea rațională și de necesitate.⁴

Dezbaterile științifice din anii 1950-1960 referitoare la putere s-au concentrat pe dimensiunea sociologică și instituțională a acesteia. În acest mod, științele politice și sociologia au investit conceptul de putere cu semnificații noi și originale care vin să completeze teoriile relațiilor internaționale și să ofere un cadru de analiză amplu și rafinat. Marea dezbateră a secolului XX a fost generată de viziunea lui Max Weber asupra fenomenului și tipologiei puterii. Puterea se manifestă ca o relație socială și definește probabilitatea ca un actor să efectueze propria sa voință în ciuda rezistenței și indiferent de baza pe care această probabilitate se sprijină.⁵ De asemenea, conceptul weberian de putere se referă întotdeauna la ceva probabil și potențial, care există indiferent de stare și manifestare.

În continuare, Robert Dahl definește puterea ca un concept bazat pe contradicții structurale fiind un raport al voinței unui element A asupra unui element B, raport prin care are loc realizarea unor

³ James H. Read, *Thomas Hobbes: Power in the State of Nature, Power in Civil Society*, in *Polity*, Vol. 23, No. 4 Summer, 1991, pp. 505-525, <http://www.jstor.org/stable/3235060>, accesat la data de 08.05.2016.

⁴ Hans Morgenthau, *Politica între națiuni: lupta pentru putere și lupta pentru pace*, Editura Polirom, Iași, 2007, pp. 50-110.

⁵ Max Weber, *Politica, o vocație și o profesie*, Editura Anima, București, 1992, pp. 10-37.

scopuri în condiția exercitării abilității elementului A asupra elementului B.⁶ Definiția coercitivă a lui R. Dahl a reformulat abordarea lui Max Weber într-o manieră mult mai complexă, însă numeroși sociologi, în special behavioriștii, au afirmat că teoria lui nu surprinde esența și mobilul constructului puterii.

Sociologul german Heinrich Popitz, în lucrarea sa „Fenomenele puterii”,⁷ definește puterea în structura sa instituțională, cooptând elitele, societatea civilă și instituțiile în ceea ce numește „fenomenele puterii”. Teoria lui Popitz susține că puterea poate fi achiziționată și reușește să se exercite prin intermediul unei intervenții exterioare, tehnice, prin care anumiți oameni pot modela sau modifica pentru avantajul propriu circumstanțele obiective în care trăiesc alți oameni.

În secolul XXI, dezbaterile privind tipologia puterii s-au dezvoltat în jurul a trei concepte noi: *hard power*, *soft power* și *smart power*. Toate trei descriu evoluția și complexitatea relațiilor dintre state și surprind într-o manieră comprehensivă conceptul de putere în manifestarea actuală a acestuia.

Conceptul de *soft power* este interesant din mai multe puncte de vedere. În primul rând, acesta este o creație științifică recentă, impusă în dezbaterile publice la începutul secolului XXI cu referire la politica Statelor Unite ale Americii după Războiul Rece, fiind un rezultat al nevoii de a face o distincție clară între politica coercitivă, cea hard, asociată cu capacitățile militare și economice, și dimensiunile mai puțin tangibile ale puterii. Ceea ce rămâne interesant se referă la faptul că popularitatea acestui concept este prezentă mai mult în rândul decidenților politici decât în mediul științific. Teoreticianul conceptului de soft power – Joseph Nye, definește acest termen ca abilitatea de a atrage și a persuadea în scopul modelării preferințelor celorlalți și a obținerii beneficiului urmărit de cel care recurge la aceasta. Răspândirea largă a conceptului este datorată anumitor acțiuni ale actorilor statali sau non-statali care deschid paleta largă a implicațiilor

⁶ Robert Dahl, *The concept of power*, Yale University, pp. 202-203, https://www.unc.edu/~fbaum/teaching/articles/Dahl_Power_1957.pdf, accesat la data de 7.05.2016.

⁷ Teresa Koloma Beck, *The Eye of the Beholder: Violence as a Social Process*, in *International Journal of Conflict and Violence*, Vol. 5 (2) 2011, pp. 345 – 356, <http://www.europa-als-herausforderung.eu/sites/default/files/kolomabeckeyeoftheholder.pdf>, accesat la data de 10.05.2016.

politice sau care conduc la realizarea unor obiective politice sau geopolitice, fără ca aceste acțiuni să poată fi încadrate în tiparele forței coercitive.⁸

Nye consideră că obținerea puterii în planul politicii mondiale este determinată de atractivitatea modelului pe care un anumit stat îl reprezintă și îl propagă: admirația „celorlalți” față de valorile acestuia, imitarea exemplului, aspirația spre nivelul de prosperitate și deschidere a acelui model constituie indiciile puterii soft.⁹ Formularea unei agende de politică externă prin care un stat poate obține de la ceilalți actori ceea ce își dorește să realizeze, adică modelarea preferințelor celorlalți, surprinde esența acestei puteri.

Încercarea de a analiza puterea unui stat în cadrul politicii mondiale prin raportarea la unul din cele trei concepte: soft power, hard power și smart power, trebuie să se ancoreze în modul în care acel stat își prezintă amenințările și își proiectează interesul național în cadrul relațiilor internaționale.

Complicarea relațiilor Vest-Rusia după anul 2008 s-a transpus în documentele oficiale ulterioare elaborate de instituțiile de stat din Rusia într-o dialectică realistă, pragmatică, unitară, dar flexibilă și sensibilă la mișcările seismice din politica mondială. Conceptul de indivizibilitate a puterii introdus de Strategia de Politică Externă a Federației Ruse din anul 2013,¹⁰ spre deosebire de echivalentul său occidental înțeles ca un acord comprehensiv și tacit între cele trei dimensiuni securitare- economică, politico-militară și umană, face referire la abordarea conectată între domeniul politic și acordurile privind securitatea, paliere care urmează să se completeze reciproc. Dimensiunea securitară umană este structurată într-o abordare separată, amplă, însă tot diferită față de sensul clasic, cel occidental al termenului. Aici, conceptul de soft power emfazează necesitatea abordării „soft” ca răspuns la evoluțiile externe caracterizate prin diversitatea civilizațională a lumii actuale, având scopul de a oferi un suport securitizant alternativ pentru diplomația clasică. Societatea civilă, informația și comunicarea, instrumentele umanitare sunt principalele coordonate ale politicii soft prezentate în strategie, iar promovarea culturii și limbii

⁸ Joseph S. Nye, Jr., *Soft Power*, in *New York: Public Affairs*, 2004, p. 5.

⁹ Carnes Lord, *Public Diplomacy and Soft Power*, in *Strategic Influence: Public Diplomacy, Counterpropaganda, and Political Warfare*, ed. J. Michael Waller, Washington D.C.: The Institute of World Politics Press, 2008, p. 65.

¹⁰ Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation, February 2013, http://archive.mid.ru/brp_4.nsf/0/76389FEC168189ED44257B2E0039B16D, accesat la data de 9.05.2016.

ruse în scopul contracarării „atacurilor soft” asupra statului rus sunt văzute ca elemente ce definesc traiectoria acestei politici soft.¹¹

Estomparea discursului anterior referitor la revenirea la era Războiului Rece prezent în politica externă din perioada președenției lui Vladimir Putin s-a produs pe fondul abordării mult mai liberale al succesorului său de la Kremlin- Dmitrii Medvedev. Cu toate acestea, liberalismul acestuia în planul politicii externe nu a însemnat abandonarea vechii viziuni și pliarea pe principiile liberalismului occidental. Din acest punct de vedere, „reideologizarea” relațiilor internaționale au înscris conceptul de soft power în logica rezistenței: pe de o parte, Rusia devine mai liberală, mai deschisă, față de modelul Vestic, însă recurge la conservarea identității naționale prin crearea unei rețele, a unei comunități care să îi includă pe toți cei care gândesc și vorbesc rusește, acțiune menită să ofere o interfață puternică la influența din exterior. În acest fel, în mod implicit și vital, politica soft va menține legitimitatea elitelor politice, orientarea ideologică și a instituțiilor ca manifestări a puterii, cum le numea Popitz, întrucât, în acest mod, se va securitiza zona identității actuale a statului rus. Pe de altă parte, conceptul de soft power explicat în Strategia de politică externă din 2013 constituie un răspuns explicit la tendințele politicii mondiale: Rusia se proiectează ca un model în cadrul relațiilor internaționale, în general, și un model geopolitic imaginar în spațiul așa-numitei „străinătăți apropiate” care este capabil să își proiecteze puterea prin apelul la toate dimensiunile și fațetele acesteia pentru prezervarea regimului, adică a modelului, și prin proiectarea influenței sale în spațiul post-sovietic.¹²

În spațiul mediatic, dar și în mediul academic din străinătate este făcut destul de des referire la doctrina „Ruskii Mir” atunci când se vorbește despre „noua ideologie” a lui Vladimir Putin.¹³ Sintagma „Ruskii Mir” a fost invocată de liderul de la Kremlin pentru a justifica interferența Rusiei în Ucraina prin anexarea Crimeii, în martie 2014. Prin conotațiile politice pe care le-ar putea sugera, acest concept capătă o încărcătură simbolică raportată la politica externă a Federației Ruse din ultimul deceniu. Însă, la origine, sintagma Ruskii Mir semnala o realitate

¹¹ Ibidem.

¹² ***, The different faces of „soft power” : the Baltic States and Eastern Neighborhood between Russia and the EU, Latvian Institute of International Relations, 2015, pp. 18-25.

¹³ Ridvan Bari Urcosta, Volodymyr Valkov, *Russia's new “Georgievskaya” ideology. Restoration of an empire*, June 2014, <http://visegradinsight.eu/russias-new-georgievskaya-st-george-ideology11062014/>, accesat la data de 10.05.2016.

reșiță din condițiile dispariției Uniunii Sovietice și constituia formula de adaptare la realitățile post-sovietice.

Traectoria semantică a acestui concept trebuie înțeleasă prin prisma apartenenței, a referinței către un anumit spațiu civilizațional cu tot ceea ce implică acest lucru. La origine, termenul a fost utilizat pentru a descrie spațiul geografic locuit de ruși. În secolul XI, Iziaslav Iaroslavici, Marele Prinț al Kievului, în scrisoarea sa către Papa Clement, folosește pentru prima dată sintagma de „Lumea Rusă” - Ruskii Mir.¹⁴ În perioada imperială, acest termen a circulat sub diverse forme - „Spiritul rus”, „Idea Rusă” pentru a reda și a descrie realitatea imaterială, spirituală a poporului rus menită să individualizeze spațiul civilizațional al slavilor și să dea consistență și legitimitate mesianismului Imperiului Țarist.

Dispariția Uniunii Sovietice prin transformările geopolitice, topopolitice și morfopolitice pe care le-a produs, a schimbat statutul etnicilor ruși din țările ex-sovietice care au fost plasați în afara granițelor noului stat- Federația Rusă. Numiți „conaționali ruși” sau „conaționali din străinătate” chestiunea identificării etnicilor ruși din alte state ridică, în primul rând, probleme de natură juridică, apoi chestiuni de ordin identitar. Proiectul filosofic, conceput în perioada 1993-1997 și materializat în anii 2000, a fost demarat de un grup de intelectuali ruși care pledau pentru reinventarea ideii de Rusia. Acești filosofi considerau că există o serie de imagini eronate, clișeistice referitoare la calitatea de a fi rus care știrbește conștiința națională a acestora. Institutul Rus sub egida căruia ideea de Mir Rosii a fost lansată cu scopul de a lansa dezbaterile privind identitatea Rusiei contemporane și tendințele contradictorii a acesteia, pleda pentru restabilirea identității naționale și reconectarea și reconcilierea cu trecutul și cu diaspora.

Ideea de Ruskii Mir a fost creată în 1999 de către aceiași filosofi care au generat viziunea -Gleb Pavlovski, Efim Ostrovskii și Serghei Cenișev cu scopul de a crea imaginea Rusiei în lume prin realizarea noilor conexiuni cu rușii. Se dorea îmbunătățirea relației statutului rus cu imensa diasporă din lume și includerea societății ruse în procesul istoric global, în construirea Rusiei în contextul globalizării. În acest sens, pentru a rezolva chestiunea compatrioților aflați în străinătate și a rezolva dilema legată de identitatea juridică și etnică a rușilor din alte state, s-a concretizat

¹⁴ Marlene Laruelle, *The Russian Word: Russia's soft power and geopolitical imagination*, Center on Global Interests, 2015, p. 2.

rețeaua, numită „Ruskii Mir”, lansată prin intermediul portalului „Ruskii Arhipelag” și care definea conceptul proiectului prin prisma unei structuri de rețele a tuturor comunităților etno-culturale care gândesc și vorbesc în limba rusă.¹⁵ Așadar, conceptul era bazat pe trei dimensiuni: Rusia ca obiect, Rusia ca subiect și Rusia ca idee, din acest motiv proiectul Ruskii Mir nu s-a prezentat ca o construcție etnocentristă, închisă, amorfă. Prin aceasta se dorea sugerarea faptului că Rusia este deschisă și conectată la evoluțiile din lume, implicit la valorile democrației liberale și cele ale economiei de piață. În acest mod, Ruskii Mir devine mesagerul prin care Rusia își stabilește locul în cadrul națiunilor după degradarea socială resimțită odată cu căderea URSS-ului și, la un nivel mult mai profund, aceasta se revendică ca o bază filosofică nouă care stabilește și propagă un model, iar prin aceasta determină o anumită predilecție geopolitică a statelor din „străinătatea apropiată”.

Ruskii Mir se fixează ca concept de soft power odată cu anii 2000, atunci când leadership-ul noului lider de la Kremlin constată că statul rus dispune de capacități limitate în exercitarea intereselor sale în spațiul „străinătății apropiate”, fiind pus în situația de a face numeroase concesii geopolitice. Acest lucru a determinat o regândire a bazelor „morale” capabile să legitimeze propagarea influenței Rusiei în spațiul Europei de Est.

Concluzii

Ar fi o neglijență academică gravă dacă am considera conceptul de Ruskii Mir unic și cinic prin subtilitatea cu care sunt descoperite scopurile și realizate interesele. În spațiul public este destul de cunoscut conceptul de „Lume Francofonă” care, în esență, a fost creată tot în scopul menținerii influenței Franței într-un spațiu geografic al fostelor colonii. De asemenea, putem afirma că și modelul „visului american” și diplomația publică a Statelor Unite ale Americii reprezintă acțiuni menite să modeleze anumite preferințe.

Conceptul de Ruskii Mir poate fi considerat unic prin prisma scopului său primar: externalizarea identității naționale ruse, în fapt o criză a acesteia, va încărca conștiința națională a rușilor din Rusia cu mai multă vigoare. Este vorba despre o logică a securizării a spațiului identitar intern,

¹⁵ Nerijus Maliukevičius, *(Re)Constructing Russian Soft Power in Post-Soviet Region*, Baltic Security & Defence Review, Vol 15, Issue 2, 2013.

în primul rând, iar pe de altă parte, a propagării definițiilor și percepțiilor identitare mai largi în spațiul extern, adică în „străinătatea apropiată”. Conceptul de imperiu face parte din matricea identitară și a gândirii politice a Rusiei. Din acest motiv, perpetuarea dorinței la nivelul leadership-ului politic de a-și legitima anumite acțiuni prin optica acestui discurs este facilă și ușor de modelat.

Ceea ce rămâne provocator atât pentru cercetători, cât și pentru „apărătorii” conceptului de Ruski Mir, se referă la durabilitatea sa în planul politicii externe a Federației Ruse. Momentul critic generat de Ucraina în relația Rusia-Occident a fost perceput ca o intruziune grosolană a unui stat pe teritoriul altui stat. Argumentele referitoare la legalitatea și legitimitatea istorică a anexării Crimeii s-au diluat în marea masă a discuțiilor referitoare la agresiune și barbaria acestui act. Aceasta nu a făcut decât să știrbească rolul puterii soft, văzută doar ca un instrument legitimator pentru acțiunile politicii hard. Pe de altă parte, extinderea NATO și discuțiile referitoare la scuturile anti-rachetă sunt privite sceptic de către Moscova pentru că acestea se profilează și ca amenințări la adresa unor tipare imaginare și de civilizație cu care Rusia se identifică. În acest mod, puterea soft profilează doar anumite direcții, însă transformările și imprevizibilitatea politică a regiunii „străinătății apropiate” fac ca acest concept să fie mai puțin vizibil în perioadele neconflictuale și, să iasă în evidență pentru a legitima anumite acțiuni doar în conflict.

Bibliografie:

- Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation, February 2013, http://archive.mid.ru/brp_4.nsf/0/76389FEC168189ED44257B2E0039B16D, accesat la data de 9.05.2016.
- Dahl, Robert, *The concept of power*, Yale University, <https://www.unc.edu/~fbaum/teaching/articles/Dahl Power 1957.pdf>, accesat la data de 7.05.2016.
- Giroux, A. Henry, *National Identity and the Politics of Multiculturalism*, in *College Literature*, Vol. 22, No. 2 (Jun., 1995), <http://www.jstor.org/stable/25112186>, accesat la data de 7.05.2016.
- Beck, Teresa, Koloma, *The Eye of the Beholder: Violence as a Social Process*, in *International Journal of Conflict and Violence*, Vol. 5 (2) 2011, <http://www.europa-als->

herausforderung.eu/sites/default/files/kolomabeckeyeoftheholder.pdf, accesat la data de 10.05.2016.

- Laruelle, Marlene, *The Russian Word: Russia's soft power and geopolitical imagination*, Center on Global Interests, 2015.
- Lord, Carnes, *Public Diplomacy and Soft Power*, in *Strategic Influence: Public Diplomacy, Counterpropaganda, and Political Warfare*, ed. J. Michael Waller, Washington D.C.: The Institute of World Politics Press, 2008.
- Nye, S. Joseph, *Viitorul puterii*, Editura Polirom, Iași, 2012.
- Idem, *Soft Power*, in *New York: Public Affairs*, 2004.
- Morgenthau, Hans, *Politica între națiuni: lupta pentru putere și lupta pentru pace*, Editura Polirom, Iași, 2007.
- Maliukevičius, Nerijus, *(Re)Constructing Russian Soft Power in Post-Soviet Region*, *Baltic Security & Defence Review*, Vol 15, Issue 2, 2013.
- James H. Read, James, H., *Thomas Hobbes: Power in the State of Nature, Power in Civil Society*, in *Polity*, Vol. 23, No. 4 Summer, 1991 <http://www.jstor.org/stable/3235060>, accesat la data de 08.05.2016.
- Ridvan Bari Urcosta, Volodymyr Valkov, *Russia's new "Georgievskaya" ideology. Restoration of an empire*, June 2014, <http://visegradinsight.eu/russias-new-georgievskaya-st-george-ideology11062014/>, accesat la data de 10.05.2016.
- ***, *The different faces of „soft power” : the Baltic States and Eastern Neighborhood between Russia and the EU*, Latvian Institute of International Relations, 2015.
- Weber, Max, *Politica, o vocație și o profesie*, Editura Anima, București, 1992.